

החברה להגנת הטבע קמה במכון הביולוגי פדגוגי בתל אביב בראשית שנת 1951 ביוזמה של אמוץ זהבי ושלי. החברה להגנת הטבע לא היתה קיימת בלי אמוץ זהבי. מראשיתה עד שנת 1969, כשהוא נאלץ לעזוב אותה כדי להשלים את הדוקטורט שלו, הוא החזיק את החברה, השיג אמצעים לקיומה "מן הגורן ומן היקב", יצר דרכי פעולה, קיבל עובדים ופיטר עובדים. אני הייתי לצדו כעוזר ממרחק, אבל במשך כל השנים היינו שותפים למחשבה ולבירורים, ונזעקתי לכל פעילות שנדרשה: הדרכה, כתיבה, הרצאה ומאבקים לשמירה על הערכים שהחברה פעלה בהם. הקשר בין אמוץ וביני נמשך כל שישים השנים הללו בלי חיכוכים, בלי שאחד מאתנו ישים רגל לאחר, יחתור תחתיו או ינסה להתנשא עליו. גם אם היו בינינו חילוקי דעות בנושא זה או אחר לא הגיעו הדברים אף פעם לנתק. לא חיפשנו לנו כבוד, ובכל פעילותנו בחברה להגנת הטבע ראינו לפנינו רק את הארגון ואת טובת ההצדקה לנושא הפעולה. אני מרשה לעצמי להניח כי אופי פעילותנו וצורת היחסים בינינו קבעו גם את אופיים של האנשים שנספחו לעבודה בחברה.

לרעיון שלנו נרתמו כמה אנשי המכון הביולוגי ומאלה שפעלו סביבו: פרופ' היינריך מנדלסון, ד"ר יעקב גליל, ד"ר אלכסנדר ברש, דבורה אילון סרני, חיים מירום, פרופ' שטייניץ, יעקב הופייץ (בנקאי שהיה לו עניין מיוחד בזוחלים) ומר אליעזר פויכטוונגר, הדתי היחיד בינינו.

פרופ' מנדלסון היה דמות מרכזית בחברה להגנת הטבע, אף שלא היה לו שום תפקיד ארגוני בה לאחר השנים הראשונות. הוא היה האיש הראשון שאמוץ ואני פנינו אליו כאשר העלינו את הרעיון של הקמת החברה, ודעתו נחשבה תמיד. הוא היה הזואולוג החשוב ביותר בתקופתנו, והכול העריכו את דעתו. הוא לא היה אדם קל, ולא עשה חשבון עם שום אדם, גדול או קטן, אבל הכול נסלח לו. אני מרגיש חובה כלפיו על מה שקיבלתי ממנו בדיעת הטבע ועל תפקידו בשמירת הטבע. יש להניח כי מנדלסון, ואולי גם אחרים, הצטרפו לרעיון עקב חרדתם מייבוש החולה, אבל התחלנו לעסוק בנושא הייבוש רק לאחר שהחברה כבר קמה.

אנחנו, הגרעין המייסד, היינו החברה, הוועד וכל יתר המוסדות. היינו חבורה שרעיונותיה נגדו את כל המקובל אז. העבודה בחברה לא הביאה לאלה שבחרו בה לא כבוד ולא כסף. בא רק מי שאהבת הארץ והעניין בטבע ובנוף משכו אותו, והוא היה מוכן לשרת את הנושא גם בתנאים לא נוחים.

אזכיר כמה מן הראשונים: יגאל סלע, שנאבק במערב הגליל בשוד הזיפזיף, וספג עלבונות על כך "שרק צבי הים מעניינים אותי, והוא יגרום לכך שלא יוכלו לבנות בארץ". יואב שגיא שעלה לנקודה נידחת לרגלי הר מירון עם אשתו הצעירה ובמשך שנים הם גרו שם לבדם (עם כלבים), בקרון, כדי לשמור על ערכי הטבע בהר מירון. עובדים אזוריים – אוריאל ספריאל, עוזי פז, זהיר אייל, עזרא כהן, שלום זוארץ, דודי בן עמי, יוסי לב ארי, פיצ'י (יורם בן מאיר) גדעון כנעני ואחרים, היו יחידים, כל אחד באזור שלו, ופעלו לרוב בתנאים לא תנאים.

בחל"ט לא היתה הייררכייה כמקובל: הנהלה הקובעת הכול ומורידה הנחיות לעובדים, החייבים לפעול על פיהן. היו לה כמובן מוסדות שקבעו מדיניות, אבל העובדים בשטח, בעיקרם אנשי בתי ספר השדה, שהוקמו מאוחר יותר, היו עצמאיים לגמרי, וגם נשאו באחריות מלאה. ההנחיות שקיבלו היו כלליות בלבד, וכל היוזמה היתה שלהם. מי שלא התאים למערכת הזו לא היה יכול להמשיך בה. כך נוצרה במשך השנים חבורה ששמרה על אופי מסוים שלא נשתנה הרבה למרות חילופי הדורות.

אשר לי, עם הקמת החברה חזרתי מן הסמינר בתל אביב הביתה, לבית השיטה, ונכנסתי להוראה בבית הספר. במשך כעשר שנים ליוויתי את החברה מן הצד, כשאני נקרא מפעם לפעם לפעילות על ידי אמוץ. באותן השנים הייתי מגיע לעתים קרובות לתל אביב עקב עיסוקים שונים שלי. ככל "קפיצה" לתל אביב הייתי עושה משהו גם בחברה. כמובן השתתפתי בכל המפגשים של הנהלת החברה שהייתי אחד מחבריה.

ישיבות הוועד (שהיה, כאמור החברה כולה) התנהלו במכון הביולוגי או בביתה של דבורה אילון סרני. לא הגדרנו לעצמנו מטרות, לא פיתחנו אידאולוגיה, וכל מה שעשינו היה מתוך הרגשה בלבד. לא ידענו על הנעשה בעולם בתחום זה ולא היו לנו שום קשרים עם ארגונים בחוץ לארץ. רק לאחר פרק זמן נודע לנו על קיומו של ארגון בין-לאומי, IUCN (שאגב נוסד כמעט באותו הזמן שהקמנו את החברה להגנת הטבע). הפעילות המעשית היתה מצומצמת; היו פניות לציבור ולמוסדות המדינה; יזמנו תכנון של שמורות טבע ועסקנו במאבק על ייבוש החולה ובתוכנית להקמת שמורה.

כל הפעילות היתה התנדבותית. אני נחשבתי מומחה בענייני כתיבה ויחסי ציבור למרות ריחוקי מתל אביב. עניינים רבים התלבנו בין אמוץ וביני בדירתו, בשיחות על הספה. הפעילות כלפי חוץ היתה מותנית במידה רבה בקשרים אישיים, ומכיוון שבאותן שנים היו בכנסת ובממשלה חברי קיבוצים בעלי

עמדה (ישראל בר יהודה, משה כרמל, יצחק בן אהרן), ולי היה קשר אתם, אמוץ התמיד לשמור קשר אתי, לעצה ולפעולה.

לא היה לנו שום מקור כספי. קבענו דמי חבר – שתי לירות לאדם. אמוץ היה מסתובב בין מכרינו ושואל כל אחד: אתה כבר חבר בחל"ט? אם לא – שלם שתי ל"י ואתה חבר. באותו הזמן הוציא ד"ר ברש ספרון ציפורים מתורגם משווייץ, שלא היתה לו דרך להפיץ אותו. אמוץ קיבל את הספרים ואת זכות ההפצה, וזו היתה ההכנסה הראשונה לחברה.

בדצמבר 1953 נרשמה החברה רשמית כעמותה (בלשון הימים ההם – אגודה עות'מאנית). אני הצעתי כי שמה יהיה "אגודה ישראלית להגנת הטבע" ובראשי תיבות – "איל"ה", אבל הופיין, שנחשב בעיני כולנו מומחה בנושאים שלא הבנו בהם, עמד על כך שניקרא "חברה". סמל לא היה. דוד של אמוץ, גרפיקאי, הציע סמל מורכב שהכיל את כל האלמנטים, אבל לא התקבל על דעתנו, והחברה התקיימה שנים ללא סמל.